

Eesti mütoloogia keel / teel

Risto Järv (Eesti Kirjandusmuuseum / Tartu Ülikool; risto.jarv@folklore.ee)

1822. aastal ilmus keele- ja kultuuriajakirja „Beiträge zur genauern Kenntniss der ehstnischen Sprache...“ XIV vihus „Riia literaadi“ Kristian Jaak Petersoni tõlge Kristfrid Gananderi soome mütoloogia rootsikeelsest ülevaatest. Tõlge oli saksakeelne ning ilmus pealkirjaga „Finnische Mythologie“, eesti keel sai teaduskeeleks alles kauges tulevikus. Ka rahvaluuleteaduse teel, mida mööda Kristian Jaak Peterson seda tõlget tehes käis, oli vilgas liikumine alles algamas. Eessõnast aimub ta lootus koostada ka sarnane eestiaineline ülevaade.

Rootsikeelse algteose töötas Peterson täielikult ümber. Kui Gananderi teos oli mõeldud soome-rootsi sõnaraamatu lisaosaks, selgitama rahvalaulude (mütoloogilist) sisu, siis Petersoni teose mõte oli pakkuda lugejale ülevaadet soome mütoloogiast. Eesti rahvaluule ajaloo seisukohalt on üliolulised tõlkele lisatud eestiainelised paralleelid, mistõttu võib teost pidada eesti mütoloogia(uurimuse) kujundamise esimeseks katseks, eesti usundi uurimise lähteks.

Lisaks tõlkimisele ja raamatu struktuuri ümbertöötamisele muutis Peterson algväljaande soomekeelsete tekstinäidete ja märksõnade ortograafiat eesti keele ortograafiale lähedasemaks: asendas soome sõnu eestipärasema keelekujuga (*laajasta* > *laiasta*), vähendas vokaalharmoniat (*Hyytämöinen* > *Hyytämoinen*), ühekordistas soome kirja pildi topeltkonsonante (*Kuippana* > *Kuipana*). Sellistest näidetest on tuleviku seisukohalt ilmselt olulisimaks algteose *Wäinämöinen*, kelle nimest on saksakeelses variandis on saanud järjekindlalt nii märksõnana kui igal pool tekstis *Wainemuinen*. Nii see kui mitmed teisedki „Finnische Mythologie“ nimed said hiljem oluliseks eesti rahvusmütoloogias.